

Mária Spišiaková: Zlo v Božom stvorení

Riešenie problému zla v analytickej filozofii náboženstva

Warszawa, Rhetos 2012. 242 s.

Existencia zla vo svete patrí medzi najťažšie problémy v živote človeka i vo filozofickom a teologickom skúmaní. Každého z nás sa dotýka na existenciálnej rovine. Pýtame sa, prečo trpíme my, alebo niekto blízky, prečo sa niečo zlé stáva dobrým ľuďom, malým deťom, prečo existujú ničiace katastrofy... a hľadáme tak zmysel toho, čo sa stalo alebo deje. Pri hľadaní odpovedí sa neraz dostávame na druhú rovinu problému – filozoficko-teologickú a kladieme si otázku, ako je to s dobrým Bohom stvoriteľom, keď existuje zlo. Mnohí autori v dejinách priebežne riešili túto otázku, ale s obnovenou intenzitou sa vrátila s nástupom analytickej, argumentačne orientovanej filozofie náboženstva v anglicky hovoriacich krajinách. Touto problematikou sa zaoberá aj M. Spišiaková v knihe *Zlo v Božom stvorení*. Pokúša sa v nej nájsť riešenie najmä problému fyzického zla, ktoré nemá byť len obranou teizmu proti ateistickým argumentom zo zla zameraným proti jestvovaniu Boha-stvoriteľa, ale zároveň chce podporiť racionálny základ teizmu ako systému koherentných tvrdení. Metódu riešenia naznačuje samotný podnadpis knihy: *Riešenie problému zla v analytickej filozofii náboženstva*. Hlavnými charakteristikami analytickej filozofie je skúmanie prirodzeného jazyka, dôraz na formálnu logiku a kľúčové postavenie skúsenostného poznania a prírodných vied pri poznávaní sveta. V knihe nájdeme všetky spomínané prvky, pričom samotná metóda bádania spo-

1 Sborníkem, který měl podobné ambice, ale právě šíří záběru a méně precizní editorskou prací (v recenzovaném sborníku viz vynikající uvedení do tématu i do každého oddílu a rozsáhlé shrnutí všech příspěvků) ztratil na „velikosti“, je: Nilsson, I. (ed.), *Plotting with Eros: essays on the poetics of love and the erotics of reading*. Copenhagen, Museum Tusulanum Press–University of Copenhagen 2009.

čívajú v analýze textov vybraných autorov a následnej syntéze ich podstatných prvkov – s cieľom nájsť komplexné a detailné riešenie daného problému.

Monografia je rozdelená do troch kapitol, ktoré predstavujú tri stupne spracovania základnej tézy. V prvej kapitole autorka bližšie špecifikuje jazykovú stránku problému: v akých rôznych kontextoch sa hovorí o zle, čo chápeme pod pojmom zla a aké druhy zla rozlišujeme. Okrem toho terminologicky upresňuje pojem Boha a jeho atribúty, lebo ak má byť Boh morálne zodpovedný za svoje konanie, musí to byť slobodne konajúca, racionálna osoba. Ako racionálna osoba Boh neurobí nič, čo by bolo nerozumné alebo nezmyselné. V tejto prípravnej kapitole Spišiaková uvádza aj niektoré riešenia uvedeného problému v dejinách – riešenie sv. Augustína, sv. Ireneja, G. W. Leibniza a Pierra Teilharda de Chardin –, ktoré považuje za užitočné pre komplexnejšie pochopenie vysvetlení súčasných analytických autorov. Podľa sv. Augustína a sv. Ireneja za objavenie zla (morálneho i fyzického) vo svete nesú zodpovednosť prví ľudia, ktorí sa v pýche rozhodli, že nechcú poslúchať Boha, ale chcú mu byť podobní. Augustínovo učenie stojí na počiatku jednej línie teodicey, v rámci ktorej sa Božie dopustenie zla obhajuje vysokou hodnotou slobodnej bytosti. Táto línia, hlbšie rozpracovaná Tomášom Akvinským a ďalšími filozofmi i teológmi, postupne nadobudla v kresťanskom myslení primát a pridŕžajú sa jej aj mnohí súčasní predstavitelia analytickej filozofie náboženstva (A. Plantinga, J. Hick, R. D. Geivett, M. R. Adams, R. Swinburne). Hoci sa tu celkom uspokojivo rieši existencia morálneho zla, fyzické zlo sa v tejto obhajobe chápe ako sekundárne a úzko závislé od morálneho zla. Ostáva nedoriešený problém fyzického zla, najmä takého, ktoré nesúvisí s ľudským morálnym zlom. G. W. Leibniz v diele *Teodicea* chápe zlo ako súčasť stvoreného sveta. Preto ho zaujíma, či Boh mohol stvoriť iný svet, v ktorom by bolo menej zla, no zároveň by obsahoval rovnaké dobro. Božia dokonalosť spočíva tak v dokonalej добрote, ako aj vo všemohúcnosti a všemohúcnosti, je podľa Leibniza zárukou toho, že Boh stvoril ten „najlepší z možných svetov“. V súčasných diskusiách sa téma najlepšieho možného sveta znovu objavuje (J. R. Steinberg, R. M. Adams). Jej hlbšie rozpracovanie umožnilo rozvinutie modálnej logiky možných svetov.

Filozofické riešenia problému zla rozdeľuje autorka do dvoch skupín. Jedni predstavujú tzv. logický problém, teda logický spor medzi existenciou zla a jestvovaním Boha, v druhých ide o evidenciálny problém, keď existencia zla vo svete znižuje pravdepodobnosť jestvovania dobrého a všemohúceho stvoriteľa sveta. Tieto prístupy sú predmetom skúmania nasledujúcich dvoch kapitol.

Druhá kapitola, ktorá rieši logický problém zla, vychádza z podrobného predstavenia argumentov zo zla J. Mackieho, J. H. Sobela a Q. Smitha. V logickom argumente ide v podstate o trojicu tvrdení, ktoré nemôžu byť súčasne pravdivé: (1) Boh je všemohúci, (2) Boh je dokonale dobrý, a predsa (3) zlo existuje. Ak je však jedno z tvrdení nepravdivé, Boh nemôže jestvovať a teizmus je iracionálny. Autorka v tejto kapitole dokazuje, že súčasná existencia Boha a zla je logicky konzistentná,

pretože existuje taká logicky možná situácia, v ktorej sa Boh a zlo navzájom nevy-
lučujú. Odpovede na argumenty uvedených autorov ponúkajú najmä A. Plantinga,
J. Hick, J. R. Steinberg a M. R. Adams. Ich riešenia však podľa autorky odpovedajú
len čiastočne na tézy komplexného argumentu, vychádzajúce z existencie morál-
neho a fyzického zla. Stále zostáva otvorená otázka, či je na vývin sveta a človeka
skutočne nevyhnutné také množstvo morálneho a fyzického zla, aké pozorujeme
vo svete.

Témou tretej kapitoly je evidenciálny problém zla. V tomto type argumentov sa
zlo vo svete považuje za evidenciu znižujúcu pravdepodobnosť jestvovania Boha.
Zástancami týchto argumentov sú W. Rowe, D. Hume a P. Draper. Zdá sa, že evi-
denciálne argumenty zo zla, chápané ako partikulárna evidencia, skutočne znižujú
pravdepodobné jestvovanie dobrého stvoriteľa. Spišiaková však upozorňuje, že
ak autori týchto argumentov chcú vyvodiť univerzálny záver o iracionálnosti tei-
zmu, nemôžu sa obmedziť len na jeden druh evidencie – na existenciu zla. Ďalšie
otázky, súvisiace so zmyslom utrpenia a smrti, so zmyslom života, či pôvodom mo-
rálnych a prírodných zákonov vôbec neberú do úvahy. Na ne odpovedajú teistické
vysvetlenia v prospech Božieho jestvovania. Tie ďalej zdôvodňujú nesmrteľnosť
ľudskej duše, a tým aj existenciu života po smrti, čo Bohu poskytuje možnosť kom-
penzácie za utrpené zlo.

M. Spišiaková uvedenou monografiou poskytuje možné riešenie problému
existencie zla a súčasného jestvovania dobrého Boha stvoriteľa z nového pohľadu.
Nakoľko na Slovensku i v Čechách výrazne absentuje literatúra s daným pohľadom,
dokonca chýba i prekladová literatúra, je táto monografia veľmi cenná a vítaná.

Ol'ga Gavendová